

**УПРАВЛІНСЬКА ТРІАДА «ЛЮДИНА» –
«МУНІЦИПАЛЬНА ЛЮДИНА» – «КОНСТИТУЦІЙНА
ЛЮДИНА» ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНО-
ПАРАДИГМАЛЬНОГО НАПРЯМУ РОЗВИТКУ
ПРАВОТВОРЧОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Хван Р. М., Бобровник Д. О., Єфремова Н. В.

ВСТУП

В основі становлення і розвитку феноменології демократичної правової державності, що існує в умовах глобалізації, лежить основоположна система аксіологічних домінант, базою яких виступає існування і функціонування людини, її груп та асоціацій, а також розвиток їх конституційно-правового та муніципально-правового статусів. Такий підхід активізує, детермінує, контекстуалізує та рефлексує не тільки процеси формування якісно нової управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», але й її реалізацію в правотворчості як стратегічного парадигмального напрямку розвитку демократичного суспільства і держави в умовах глобалізації, – бо саме вона й виступає основоположним ідентифікуючим та функціонально-діяльним мегатрендом соціально-політичної та управлінсько-нормативної феноменології «демократична правова державність».

Варто зазначити, що управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» була вперше запропонована і досліджена відомими вітчизняними дослідниками-конституціоналістами і муніципалістами професорами М.О. Баймуратовим та Б.Я. Кофманом. Саме цими фахівцями проводилося дослідження проблематики формування феноменологій «конституційна людина» та «муніципальна людина» в контекстуалізації їх визначення, ідентифікації та взаємозалежності як новацій в конституційному і муніципальному праві в умовах демократичної правової державності¹.

Але необхідно вказати, що зазначена проблематика є, продовжує бути та в перспективі буде:

¹ Баймуратов, М., Кофман, Б. «Конституційна людина» та «Муніципальна людина»: проблема визначення, ідентифікації та взаємозалежності феноменологій як інновацій у конституційному та муніципальному праві в умовах демократичної правової державності. Науковий збірник «InterConf». 2024. № 208. С. 91–100. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6662>

А) настільки новою (*фактор інноваційності* – авт.),

Б) настільки багатоаспектною і багаторівневою (*фактор структурно-блокової складності* – авт.),

В) виступати поліпредметною, макронаративною, суттєво-конотаційною (*фактори багатозначності ідентифікаційних ознак, їх суттєвої змістовності та широкого тлумачення додаткових, але важливих характерологічних рис* – авт.),

Г) презентуватися настільки актуальною та важливою для подальшого розвитку стратегічної системи ліберально-демократичних цінностей (*визначально-стратегічний ліберально-демократичний фактор* – авт.),

Г') на яких й базується демократична правова державність (*фактор ідентифікаційно-опорної терміносистеми в системі сучасної державності* – авт.), –

Д) що вона об'єктивно (у контексті подальшого соціально-правового і державно-правового розвитку і вдосконалення діяльності інституційної основи суспільства і держави) і суб'єктивно (у контексті розвитку людини, її груп та асоціацій та вдосконалення інституцій громадянського суспільства) потребує подальших поглиблених досліджень та комплексного і системного аналізу (*фактор доктринально-теоретичної актуальності, інноваційної обґрунтованості, апіорної продуктивності та соціальної результативності* – авт.).

В основі методології такого аналізу лежить відповідна послідовність використання наявних методів наукового пізнання для дослідження об'єктно-предметних явищ, що виникають, формуються, складаються і проявляються в процесі демократизації суспільного та державного життя, здійснюючи на такий процес суттєвий управлінсько-нормативний вплив, а також повсякденні і перспективні поведінково-діяльнісні фактори визнання, сповідування, формування, використання, реалізації та гарантування гуманітарно-гуманістичних цінностей (місцеве самоврядування, права людини, виборче право і технології, формування поведінкових та діяльнісних настанов людини, її груп та асоціацій в процесі реалізації важливих обставин їх життєвого циклу /людина/ або циклу діяльності /групи, асоціації/ тощо) у їх усвідомленні та розумінні як відповідних моральних, ідеологічних, поведінково-нормативних орієнтирів, телеологічних домінант, соціальних ітерацій, теоретичних концептів, нормативів, стандартів, правових норм, – для соціально-демократичного розвитку та його вдосконалення, а також своєрідних ідентифікаційних маркерів (ознак, рис, стандартів) такої динаміки. Однозначно вважаємо, що врахування, використання і

застосування наведених настанов є критично обов'язковим в процесі правотворчості в Україні, бо сприяє підвищенню її якості, створює умови для оптимальності, ефективності, досконалості та продуктивності правового регулювання.

1. Роль і значення управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» в умовах демократичної правової державності

Для початку системного аналізу профільної управлінської тріади варто усвідомити і зрозуміти, що вся проблематика становлення і динаміки феноменологій «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина» обертається навколо прав, свобод і обов'язків абстрактної людини, що не тільки органічно, конотативно і наративно пов'язує всі її складові, – але й констатувати, що в умовах демократичної правової державності всі елементи профільної тріади набувають опорного, а звідси – й визначального і стратегічного значення, що повинно знайти своє адекватне відображення у правотворчій діяльності.

Отже, перед нами стоїть чітка задача – на основі аналізу результатів загальнотеоретичних та галузевих досліджень сучасного стану доктринального супроводження і нормативного забезпечення управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» та її реалізації, як стратегічно-парадигмального напрямку розвитку демократичного суспільства і держави в умовах глобалізації, виявити існуючі проблеми, у тому числі й понятійного та термінологічного характеру, а також запропонувати напрями їх вирішення, що дасть змогу вдосконалити конституційне і муніципальне законодавство держави та практику їх застосування через вдосконалення нормопроєктування і нормотворчості в межах правотворчої діяльності органів публічної влади.

Є загальновідомим, що питання визнання, легалізації, реалізації, охорони, захисту, гарантування та розширення і вдосконалення прав і свобод людини (особистості) і громадянина саме державою, а точніше її публічною владою, що діє на основі законодавства держави (*фактор легальності* – авт.), від її імені (*фактор легітимності* – авт.) та за її дорученням (*фактор управління* – авт.) – є не тільки основоположною, а й магістрально-повсякденною і магістрально-перспективною ознакою сучасної демократичної правової державності, що закріплює свої діяльнісні настанови в правотворчій діяльності (*правотворчий фактор* – авт.), яка адекватно відображає соціально-правову реальність (*фактор правотворчої адекватності* – авт.).

Звідси прискіпливий інтерес науковців та широких верств населення до цієї проблематики носить мотивований, обґрунтований, причому як доктринальний, так й праксеологічний характер, бо саме він має прямий вихід на конкретні аспекти життєдіяльності кожної людини, її груп та асоціацій, що тісно переплітаються не тільки з настановами моралі та іншими соціальними нормами, а й органічно входять до системного комплексу горизонтально-вертикальних зв'язків комунікативної властивості, що об'єктивно виникають в сфері взаємодії людини, її груп та асоціацій з органами публічної влади держави, включаючи й діяльність органів місцевого самоврядування /далі – МСВ/, на всіх рівнях їх функціонування та будують наявні та перспективні нормативні комплекси в сфері правотворчості органів публічної влади.

Ба більше, варто зазначити, що профільна проблематика не тільки і не стільки об'єктивує, детермінує, стимулює і формує гуманітарно-гуманістичну парадигму державної діяльності в сфері управління та реалізації компетенційних повноважень органів публічної влади (формування конституційно-правового статусу людини на рівні держави та його гарантування через інституційну спроможність органів публічної державної влади, а його практична реалізація, охорона, захист на рівні локального соціуму, в умовах МСВ та в межах локальної територіальної людської спільноти – територіальної громади /далі – ТГ/ за допомогою цілеспрямованої діяльності органів МСВ в процесі реалізації ними своїх компетенційних повноважень, що веде до формування муніципально-правового статусу людини та її груп та асоціацій), – а й виступає своєрідною візитівкою та візуалізацією сучасної демократичної правової державності та складних інтеграційно-самоврядних та інтеграційно-державницьких процесів, що проходять, реалізуються, розвиваються та вдосконалюються в її межах, а особливо яскраво проявляються на рівні локального соціуму, в тому числі й в сфері профільної правотворчої діяльності належних суб'єктів².

Разом з тим, варто зазначити, що проблематика прав і свобод людини, не зважаючи на свою стратегічну важливість в силу:

- а) своєї природної актуальності (*гуманістичний критерій* – авт.),
- б) екзистенційної змістовності (*життєво визначальний критерій* – авт.),
- в) праксеологічного навантаження (*габітусний критерій* – авт.),
- г) повсякденної оптимальності (*філософсько-становий критерій* – авт.) і

² Баймуратов, М., & Кофман, Б. (2023). Конституційне та муніципальне право держави: актуальні питання взаємовідношення і взаємодії. Collection of Scientific Papers «ЛОГОС», (June 23, 2023; Oxford, UK), 61–66. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.17>

г') ефективної результативності (*прогностичний критерій* – авт.),

д) у результаті свого повсякденного обговорення, застосування, використання в державно-правовій реальності (*ординарно-повсякденний критерій* – авт.), включаючи й правотворчу діяльність компетентних суб'єктів, – на жаль, незаслужено набула об'єктивно спрощеного та утилітарного розуміння.

Саме тому поза неї залишаються багато важливих і складних проблем, в тому числі й управлінсько-нормативної властивості, що дають можливість з онтологічних та аксіологічних позицій визначити її у відповідній науково-перспективній та праксеологічно-необхідній площинах, а саме: по-перше, констатувати неминуще значення проблематики прав і свобод людини (*об'єктивні передумови формування державного управління, що базується на відповідній стратегічно-гуманістичній телеологічній домінанті* – авт.); по-друге, визначити її конститууючи значення і вплив для стабільного існування та функціонування конкретної особистості, соціуму і держави (*стратегічний рівень державного управління, що базується на відповідній екзистенційно-статусній телеологічній домінанті* – авт.); по-третє, встановити їх стратегічне значення для загального (людини, соціуму і держави) сталого розвитку в належних повсякденних умовах соціально-політичної та соціально-економічної злагоди (*тактичний рівень державного управління, що базується на відповідній функціонально-діяльній телеологічній домінанті* – авт.), а також, по-четверте, сконцентрувати увагу суспільства і держави на стратегічній важливості їх адекватного відображення на рівні загальної правотворчої діяльності органів публічної влади, включаючи й локальну нормотворчість, для відображення реальної правової гуманістичної політики держави (*нормопроектно-нормотворчий рівень державного управління, що базується на відповідній функціонально-діяльній телеологічній домінанті* – авт.).

Враховуючи наведені властивості, можна констатувати особливу важливість управлінської парадигми «муніципальні права людини – конституційні права людини – права людини» (насамперед, в контексті її історичного розуміння – авт.), що в умовах глобалізації трансформується в управлінську парадигму «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» (враховуючи потенційно-визначальний рівень її нормативно-правового регулювання та просторово-регулятивні ознаки – авт.). На нашу думку, це дає можливість виокремити відповідні переваги існування і функціонування останньої, а саме:

– по-перше, управлінська парадигма «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» виступає складною управлінською поведінково-діяльнісною моделлю існування і функціонування

демократичного суспільства та його держави (*управлінсько-структурна ознака* – авт.);

– по-друге, вона розуміється як система фундаментальних поглядів, принципів, моделей, конотацій, наративів та цінностей субординаційної, координаційної та реординаційної природи по відношенню до прав людини (*елементно-ідентифікаційна ознака* – авт.);

– по-третє, саме сукупність наведених підходів визначає теорію і практику управління територіальними локальними людськими спільнотами (ТГ) та їх інституційними структурами, що створюються ними самими або сформованими ними представницькими і виконавчими органами або державою³ (*структурно-функціональна ознака* – авт.);

– по-четверте, які відбуваються у певний проміжок часу (*темпоральна ознака* – авт.);

– по-п'яте, що слугують взірцем та методологічно-теоретичною базою для прийняття управлінських рішень, які характеризуються відповідним телеологічно визначеним змістом (*ознака стандартизації* – авт.);

– по-шосте, формуються під впливом зовнішнього середовища (як всередині самої держави, так й під впливом міжнародного співтовариства держав та його інституційних структур) (*екстернально-впливова ознака* – авт.);

– по-сьоме, та динамічно змінюються при ординарній та екстраординарній трансформації реалій, що складаються (*трансформаційна ознака* – авт.);

– по-восьме, наглядно та продуктивно відображають ієрархічну та змістовну єдність прав людини (*визначально-предметна і визначально-змістова ознаки* – авт.);

– по-дев'яте, де кожен рівень нормативно-організаційних регламентації і регулювання не заперечує, а конкретизує, деталізує, розвиває і вдосконалює попередній (*релятивістська ознака* – авт.);

– по-десяте, проєцируючи і перетворюючи абстрактні ідеали та філософські дефінітиви на реальні умови життя, існування і функціонування людини, її груп та асоціацій у вигляді відповідних атитюдно-габітусних (поведінково-діяльнісних) настанов⁴ (*аксіо-праксеологічна ознака* – авт.); що,

³ Баймуратов М.О. Територіальна громада: на перехресті впливу локальних і глобальних чинників. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2016. № 3. С. 72–78.

⁴ Боярський, О. (2021). Індивідуальний габітус людини в умовах місцевого самоврядування: роль індивідуальної соціалізації і індивідуальної правової соціалізації у його становленні й розвитку. Часопис Київського університету права, (1), 86-96. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2021.14>

– по-одинадцять, реалізуються на практиці на локальному рівні соціуму (*соціально-просторова ознака* – авт.);

– по-дванадцять, саме в умовах місцевого самоврядування (далі – МСВ) (*самоврядна ознака* – авт.);

– по-тринадцять, в межах територіальних локальних людських спільнот (ТГ), як єдиного, первинного і універсального природного колективного макросуб'єкта, що існує та функціонує в контекстуалізації локально-соціального і регіонально-державного управління (*макросуб'єктна ознака* – авт.);

– по-чотирнадцять, в філософському стані повсякденності, як базового, звично-оптимального способу існування людини (а також її груп та асоціацій), її «світу досвіду», що складається з рутинних дій, соціальних комунікативних взаємодій та ітерацій, смислів, значень та інтерпретацій, які сприймаються як належне і об'єктивно необхідне (*філософська ознака* – авт.);

– по-п'ятнадцять, тобто там, де людина здійснює свій життєвий цикл, реалізуючи свої життєво важливі устремління, настанови, потреби, інтереси (*екзистенційна ознака* – авт.);

– по-шістнадцять, в той час, коли групи та асоціації людини – реалізують цикл своєї організації, формування, існування і функціонування (*інституційно-функціональна ознака* – авт.);

– по-сімнадцять, знаходять своє закріплення в телеологічно обґрунтованій правотворчій діяльності органів публічної влади через їх відповідну нормопроєктну та нормотворчу діяльність (включаючи її організацію, проведення і втілення в ординарних та екстраординарних умовах існування і функціонування державності – авт.)⁵.

Переконані, що саме наведені настанови фактично і предметно визначають існування і функціонування сучасної демократичної правової державності, що володіє:

а) соціально-нормативною логікою,

б) організаційно-технологічною стратегією розвитку і

в) об'єктивно потребує свого вдосконалення, особливо в умовах правової глобалізації, коли

г) феноменологія «права людини» в усіх її інтерпретаціях і розуміннях виступає не тільки основоположним теоретичним

⁵ Чорнулицький Р.В. Нормопроєктна діяльність як іманентна складова правотворення в умовах воєнного стану та миробудівництва. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 89: частина 1. С. 260-265. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.36>

імперативом, але й основним об'єктом в сучасному міждержавному співробітництві держав-членів міжнародної спільноти⁶, що

г') формує свідомство її стратегічної важливості для існування профільної державності через існування і реалізацію відповідної феноменології правотворчої діяльності⁷.

2. Історико-правові аспекти становлення управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина»

Варто зазначити, що історико-правова генеза профільної тріади в стратегічно-організаційному та нормативно-визначальному розуміннях відображає шлях від абстрактної ідеї свободи людини до конкретного механізму її реалізації в повсякденному житті за рахунок складної і багатосуб'єктної і багатопредметної системи комунікативної взаємодії людини, її груп та асоціацій (включаючи й структури локального громадянського суспільства) між собою, а також з органами публічної державної і публічної самоврядної (муніципальної) влади. Телеологічною домінантою такої взаємодії виступає вирішення питань стабільного і оптимального існування та функціонування ТГ та її жителів-членів громади в умовах МСВ, а також забезпечення наведених суб'єктів відповідним правовим статусом, що й забезпечує і гарантує оптимальне і ефективне проходження ними свого життєвого циклу (людина) або циклу формування і функціонування (групи та асоціації людини)⁸. При цьому варто усвідомлювати та розуміти стратегічну роль правотворчої діяльності органів публічної влади в оформленні, формалізації, нормуванні, нормативізації і легалізації зазначених процесів.

Необхідно розуміти, що становлення профільної феноменології відбувалося у три історичних етапи:

1. Етап природного права (Права людини як феномен).

Відбувається у доконституційний період (періоди Античності, Просвітництва), де права людини сприймалися як *даність*.

⁶ Гачкевич А.О. Основні права та обов'язки держав: концепція Л. Ейрліха. URL: https://www.researchgate.net/publication/330989315_Osnovni_prava_ta_obovazki_derzav_-_konceptsia_L_Ejrliha

⁷ Чорнолуцький Р.В. Феноменологія нормопроєктної діяльності в конституційному праві країни: питання теорії і практики: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2018. 35 с.

⁸ Баймуратов М., Кофман Б. Бобровник Д. Моделі (форми) демократії (демократичної взаємодії між людиною, територіальною громадою та муніципальною владою) в межах локального соціуму: сучасні реалії та перспективи. Український часопис конституційного права. 2025. № 4. С. 82-105.

Основною суттю цього періоду виступає розуміння прав людини, що існують незалежно від держави (Дж. Локк, Жан-Жак Руссо⁹).

Ключова трансформація міститься в переході від «права сильного» до визнання *природної гідності* кожної особи. Тобто, спостерігається формування соціально-філософського, а потім й відповідно технологічно-організаційного фундаментів, які ще не мали юридичної сили, але вже активно створювали моральний запит на обмеження влади на користь прав людини. При цьому, варто зазначити, що правотворча діяльність в профільній сфері фактично не відбувалась, а природні настанови щодо прав людини існували у вигляді релігійних настанов та філософських ідей.

2. Етап позитивізації (Поява конституційних прав людини).

Напряму пов'язаний з періодом великих революцій (кінець XVIII–XIX ст.) – з чіткою тенденцією нормування, нормативізації і легалізації – тобто, починаючи від «Декларації прав людини і громадянина» (1789 р.)¹⁰ і до сучасних конституцій.

Основною суттю цього етапу виступає стан, коли держава визнає природні права людини, санкціонує їх та вписує їх у свій *Основний Закон*. Отже, права людини стають юридичним обов'язком держави.

Ключова трансформація спостерігається у появі концепції *обмеженого правління*, коли Конституція стає «суспільним договором», де управлінська парадигма зміщується від панування до легітимного представництва. Варто відмітити, що саме цей етап стає етапом суттєвої активізації правотворчої діяльності в сфері конституціоналізації прав людини, що супроводжується могутніми процесами нормотпроекткування та нормотворчості на конституційному рівні щодо інтерпретації норм моралі, релігії, філософських поглядів у профільній сфері у правила поведінки (правові норми) суб'єктів конституційно-правових відносин, зокрема держави у вигляді її обов'язків.

3. Етап муніципалізації та спеціалізації (Визнання муніципальних прав людини).

Напряму пов'язаний з періодом децентралізації та розвитку місцевого самоврядування (Друга половина XX ст. – початок XXI ст.).

Основною суттю цього етапу виступає чітке усвідомлення, розуміння і визнання публічною владою того незаперечного факту, що

⁹ Цуркан-Сайфуліна Ю. Філософія права Нового часу та раціоналізація владних засад права. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/11.pdf>

¹⁰ Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789. Conseil constitutionnel. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen-de-1789>

конституційні права (на воду, безпеку, житло, участь у владі) неможливо реалізувати без використання і застосування *локальних механізмів*¹¹. Вказані процеси супроводжуються могутніми процесами муніципальної (локальної) нормотворчості, що спираються, по-перше, на локальну інтерпретацію конституційних прав, свобод і обов'язків людини на локальний рівень їх застосування; по-друге, на створення відповідних механізмів їх реалізації на локальному рівні соціуму через розробку відповідних компетенційно-управлінських повноважень локальної публічної влади; по-третє, на формування через застосування локальних норм механізму охорони і захисту прав людини в межах територіальної локальної людської спільноти (територіальної громади).

Ключова трансформація цього етапу міститься у появі феномену «права на місто» (феноменологія французького соціолога Анрі Лефевра¹²) – отже, управлінська парадигма тут остаточно локалізується і приземляється: формуються муніципальні права людини, її груп та асоціацій – які, зазвичай, визнаються як конституційні права наведених суб'єктів, що адаптовані до потреб конкретної ТГ.

Системний аналіз наведених етапів дає змогу виявити безпосередньо-внутрішній та органічний та зв'язок між складовими елементами тріади у сучасній феноменології демократичної правової державності:

1. Права людини – усвідомлюються, розуміються і визнаються як ідеологічне обґрунтування не тільки управлінської тріади, але й самої феноменології майбутньої, сучасної та перспективної державності. Їх формування і наявність дає відповідь на перспективу розвитку державності, особливо в контекстуалізації її перспективи за рахунок застосування і використання цього інституту, отже саме вони стимулюють постановку питання: Чого ми хочемо?

2. Конституційні права – саме вони усвідомлюються, розуміються і визнаються як основоположна ідентифікаційна ознака державності, ба більше – вони виступають ядром її правового гарантування та стандартизації у контекстуалізації її відповідності демократичним настановам. Тому саме вони стимулюють формулювання і постановку питання: Що держава обіцяє?

3. Муніципальні права – усвідомлюються, розуміються і визнаються як оптимальний і ефективний управлінський інструментарій, за рахунок якого фактично віртуальні конституційні права (в контексті їх

¹¹ Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС, Швейцарії та Україні: монографія. Київ: Ліра, 2017. 288 с.

¹² Henri Lefebvre. Le Droit à la ville. L'Homme et la société. Année 1967. № 6. pp. 29-35. URL: https://www.persee.fr/doc/homso_0018-4306_1967_num_6_1_1063

безпосередньої реалізації) трансформуються в конкретні юридичні можливості, за рахунок яких реалізуються екзистенційні інтереси людини, її груп та асоціацій – через соціально-філософську розробку системи атитюдів (поведінкових настанов) людини, в тому числі й правових, а також системи габітусів (практичних форм життєдіяльності), в тому числі й правових, за допомогою яких реалізуються поведінкові настанови. Отже, атитудно-габітусна система формування і реалізації інтересів людини, її груп та асоціацій, по-перше, детермінує формування власного блоку компетенційних повноважень ОМСВ; по-друге, стимулює компетенційну діяльність ОМСВ щодо реалізації її складових елементів, а саме – щодо забезпечення реалізації відповідних прав і свобод людини, її груп та асоціацій в сфері локальної демократії, тобто їх локальну інтерпретацію з конституційного на муніципальний рівень; по-третє, обумовлює розширення і вдосконалення блоку компетенційних повноважень ОМСВ, в тому числі й за рахунок передачі делегованих повноважень виконавчої влади у власні повноваження ОМСВ (основна телеологічна домінанта в процесі децентралізації повноважень органів публічної влади, що виступає основоположною метою муніципальної реформи в Україні – авт.), – а також активізує формулювання і постановку питання: Як ми це отримаємо тут і зараз?

Отже, можна стверджувати, що, по-перше, спостерігається логічно-прогресивний процес формування зв'язки «права людини – конституційні права – муніципальні права»; по-друге, в українському контексті, враховуючи трансформаційні процеси в сфері МСВ у вигляді муніципальної реформи, що базуються на засадах децентралізації повноважень органів публічної влади (перехід компетенційних повноважень виконавчої влади у власні повноваження ОМСВ), йдеться про перехід від радянської жорсткої моделі «прав-обов'язків» до європейської сервісної моделі; по-третє, актуалізуються питання щодо активізації нормопроєктних робіт та нормотворчої діяльності для адекватного відображення, закріплення та легалізації належних і оптимальних повноважень органів публічної самоврядної (муніципальної) влади в умовах нових суспільно-політичних і суспільно-економічних реалій.

Звідси варто зазначити, що в українському контексті спостерігається перманентна трансформація управлінської парадигми, особливо в контексті муніципального реформування, – зрозуміло, що це болісний, але незворотний процес розриву з тоталітарним минулим. Саме тому просторово-нормативна та управлінсько-функціональна феноменологія «людина – конституція – ТТ» пройшла складний і суперечливий шлях від декоративності і декларативності до реального сервісу,

обслуговування екзистенційних інтересів людини, її груп та асоціацій з метою їх належної реалізації саме в межах локальної людської спільноти, – причому на основі відповідної правотворчої діяльності належних суб'єктів, що носила телеологічно обґрунтований характер формування власної компетенції органів МСВ в профільній сфері. Отже, в сучасній історії українського державотворення можна виділити такі моделі:

1. *Радянська модель*: «Права як нагорода за обов'язки» – в колишньому Союзі РСР панувала концепція державного патерналізму, суттю якого виступає такий стан справ: права не належали людині від народження, а «дарувалися» державою за умови обов'язкового виконання нею обов'язків (праця, лояльність). Відповідно до цього будувалася й відповідна система управління у вигляді жорсткої управлінської вертикалі, де, по-перше, муніципальні права були відсутні зовсім, а місцеві ради, по-друге, були лише «придатками» партійного апарату і позбавлені будь-якої самостійності у вирішенні своїх повноважень. Ба більше, сама концепція прав людини була лише ідеологічною зброєю, а не юридичним інструментом, що скерований на побудову системи взаємних прав і обов'язків між людиною і державою. Цей стан знайшов своє адекватно відображення в правотворчій діяльності радянської доби, де всі компетенційні повноваження місцевих рад та їх виконавчих комітетів базувалися на принципах централізму та жорсткої субординації, а також ведучої ролі комуністичної партії.

2. *Постсоціалістичний транзит (1991–1996 рр.)*: в цей період спостерігається пошук демократичної ідентичності, бо прийняття Конституції України 1996 року стало актом позитивізації природних прав. Саме в цей період почалася зміна управлінської парадигми – Стаття 3 Конституції України¹³ проголосила людину найвищою цінністю. Отже, фактично, це був перехід від «державоцентризму» до «людиноцентризму», правда, лише на папері. Основною проблемою залишилася та, що механізми реалізації прав людини залишилися старими (бюрократичними), що створило розрив між конституційними настановами і реальним життям. Звідси, не дивлячись на спроби законодавчо-нормативного оновлення правотворчої діяльності органів публічної влади, ця діяльність залишалась формальною, неефективною, та такою, що в основному спиралась на старі організаційні форми, методи та завдання.

¹³ Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3. *Реформа децентралізації (з 2014 року)*: спостерігається процес муніципалізації прав людини¹⁴, її груп та асоціацій. Саме він виступає ключовим етапом державотворення і правотворення, коли права людини отримали і ресурсне підкріплення, і частково компетенційний функціонал (початок процесу) на місцях. Сьогодні відбувається своєрідний феноменологічний зсув як у індивідуальній, груповій та колективній муніципальній свідомості, коли конституційні права почали сприйматися через муніципальні сервіси. Наприклад, право на освіту сприймається не як просто рядок у Конституції держави, а як формування, наявність, функціонування сучасної школи в ТГ. При цьому, суттєво посилюється і стає реальною субсидіарність, бо, по-перше, публічна самоврядна (муніципальна) влада стала ближчою, а отже – більш підзвітнішою; по-друге, поява відповідних структур профільного характеру, а саме ЦНАПів в межах ТГ, – стала яскравим матеріальним втіленням сервісної моделі. Варто зазначити, що правотворча діяльність і держави і органів МСВ суттєво активізувалась, враховуючи стратегічний курс на побудову європейської моделі МСВ, а це, своєю чергою, детермінувало процеси запозичення норм європейського конституційного та муніципального права.

4. *Цифрова сервісна модель (Сучасність муніципального розвитку)*: коли в повсякденне життя втілюється принцип «Держава – це зручно». Справа в тому, що Україна здійснює «стрибок жаби» (leapfrogging), оминаючи деякі етапи паперової бюрократії Заходу¹⁵, наприклад, у втіленні цифрових прав – впровадження електронних паспортів, електронного підпису та послуг у «Дії» змінює психологію комунікативної взаємодії. Саме тому житель-член ТГ більше не виступає «прохачем», він – рівноправний користувач системи. Варто зазначити, що такому підходу відповідають й виклики війни, бо в умовах російської агресії управлінська парадигма в межах ТГ змістилася в бік насамперед безпекових прав, де реальна цифровізація допомагає забезпечувати права ВПО та реєструвати збитки (право на відшкодування). На жаль, варто зазначити, що на цьому етапі активізувалося правотворча діяльність органів виконавчої влади, що не підкріплюється належними профільними настановами законодавчої влади, що детерміновано російсько-українською війною. Але існує досить чітка перспектива участі законодавчої влади України у законодавчому супроводженні і забезпеченні профільних процесів, враховуючи наявність великої

¹⁴ Батанов О. В. Муніципальне право України: підручник / Відповідальний редактор д.ю.н., проф. М.О. Баймуратов. Харків: «Одіссея», 2008. 528 с.

¹⁵ USAID: Digital transformation activities (DTA). URL: <https://www.eurasia.org/project/digital-transformation-activity-en/>

кількості проєктів законів щодо змін і доповнень до чинних законів, а також законопроєктів щодо нових сфер законодавчого регулювання в сфері прав і свобод людини.

В цьому контексті, представляє науковий та праксеологічний інтерес порівняння зазначених переходів:

А) Радянська модель передбачає: а) джерело прав: держава надає їх за заслуги; б) роль громадянина як гвинтика системи; в) місцева влада виступає як виконавець наказів; г) форма доступу до прав – це черга / довідка.

Б) Європейська (сервісна) модель передбачає: а) джерело прав: природа людини (невід'ємні); б) роль жителя-члена ТГ як клієнта / партнера; в) місцева влада виступає як гарант локальних прав; г) форма доступу до прав – смартфон / ЦНАП.

3. Розуміння і визначення характерологічних рис понять «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина»

Проблематика визначення характерологічних рис понять «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина» є відносно новою, але дуже складною і суперечливою.

Визначаючи на доктринальному, теоретичному та нормативному рівнях змістовне наповнення, роль і значення проблематики управлінської тріади «людина» – «конституційна людина» – «муніципальна людина» варто усвідомлювати і розуміти, що:

– по-перше, з позицій сучасних конституційного і муніципального права держави у тріаді «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина» формується, проявляється та реалізується глибокий філософсько-екзистенційний та морально-нормативний зв'язок абстрактної людини з її системно-основоположними соціальними і правовими статусами в сфері основної та профільної галузі національного права і законодавства (конституційне право), а також опорної галузі національного права і законодавства (муніципальне право), що також володіє системним впливом на інші галузі національного права і законодавства, – які мають прямий вихід на рівень загального міжнародного права (міжнародне публічне право + міжнародне приватне право) (*екзистенційно-правова складова* – авт.);

– по-друге, з позицій сучасного конституційного права, що функціонує в умовах глобалізації та особливо її нової форми – глобалізації правової (*конституційно-правова складова* – авт.);

– по-третє, з позицій сучасного муніципального права держави, що проходить етап свого галузевого становлення, формування, розвитку і вдосконалення, набуваючи статусу не тільки галузі національного права

і законодавства, але й статусу окремої та нової галузі міжнародного публічного права¹⁶ (*муніципально-правова складова* – авт.);

– по-четверте, з позицій взаємодії, взаємовпливу і взаємозв'язку сучасного національного конституційного права та сучасного національного муніципального права, що органічно включають загальні та спеціальні конституційно-правові та муніципально-правові цінності, логічно пов'язану між собою систему принципів і норм, об'єктів правової регламентації та регулювання, міжнародні стандарти прав людини та міжнародні стандарти МСВ, що знаходить свій яскравий прояв як у чинному законодавстві, так й на етапі правотворчої діяльності органів публічної влади держави (*інтеграційно-кумулятивна складова* – авт.);

– по-п'яте, з позицій впливу принципів і норм сучасного національного конституційного права, як єдиної основоположної і профільуючої галузі національного права і законодавства, на становлення, розвиток і вдосконалення норм інших галузей національного права і законодавства та сучасного національного муніципального права, що своїми принципами і нормами не тільки «підсилює» норми національного конституційного права та фактично продовжує їх розвиток в сфері повсякденного існування і функціонування людини, її груп та асоціацій (тобто, фактично виступає своєрідним «полігоном» для реалізації та визначення оптимальності і ефективності норм національного конституційного права), а й багато в чому детермінує процеси нормопроєктування і нормотворчості навколо розвитку і вдосконалення таких конституційних норм, – завдяки чому розвивається і вдосконалюється саме національне муніципальне право і муніципальне законодавство (*синергійно-впливова складова* – авт.);

– по-шосте, з позицій впливу принципів і норм сучасного національного конституційного права та сучасного національного муніципального права на формування загального міжнародного права (міжнародне публічне право + міжнародне приватне право)¹⁷ (*міжнародно-облігаторна складова* – авт.), коли: а) принципи і норми цих галузей, а також їх колись «абсолютні» об'єкти правової регламентації і правового регулювання запозичуються міжнародною

¹⁶ Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання формування галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Право. 2021. № 2. С. 7-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vunobpr_2021_2_3

¹⁷ Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання формування галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Право. 2021. № 2. С. 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vunobpr_2021_2_3

спільнотою, як об'єкти міжнародно-правового регулювання, – і б) через механізми міжнародного нормотворення (міжнародне нормо-проекування + міжнародна нормотворчість), в) за допомогою міжнародного договірної права включаються до норм міжнародних міждержавних багатосторонніх договорів г) у вигляді норм-міжнародно-правових зобов'язань держав-підписантів, г) які вони повинні відтворити в своєму національному законодавстві, використовуючи механізм національної імплементації норм міжнародного права в національне законодавство, д) легалізуючи таким чином їх для внутрішньодержавних суб'єктів права, включаючи й органи публічної влади, що їх будуть реалізовувати, охороняти, захищати, гарантувати їх реалізацію на практиці в своїй повсякденній діяльності;

– по-сьоме, з позицій формування соціальної, в тому числі й правової ітерації (в контексті повторюваності та закріплення у свідомості людини, її груп та асоціацій відповідних правил поведінки в соціумі, що є доброякісними з моральної та нормативної точок зору, а також виконання правових настанов щодо належної поведінки, що містять правові норми), що по великому рахунку забезпечує реалізацію принципів і норм сучасного національного конституційного права та сучасного національного муніципального права (*багатоаспектно-ітераційна складова* – авт.).

При цьому, особливо важливо акцентувати увагу на тому, що будь-який підхід, що позначений вище, напряду має відношення, а також здійснює вплив на формування характерологічних рис понять-феноменологій «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина».

Отже, ми вважаємо, що наведена проблематика є не тільки опорною, а й володіє імперативно-функціональною характеристикою по відношенню до інших проблем і питань існування та функціонування як сучасної державності в її демократично-правовій моделі, так й міжнародної спільноти держав, як добровільного договірно-нормативного об'єднання демократичних акторів (суб'єктів), що віддають пріоритет гуманітарно-гуманістичним настановам та демократичним цінностям людського (індивідуального, групового та асоційованого) існування, а також функціонування соціального і державного розвитку та визнають їх єдиним можливим вектором подальшого його існування та вдосконалення, що знаходить свій прояв у нормопроекуванні та нормотворчості в межах правотворчої діяльності органів публічної влади конкретної держави, а також об'єднань держав в межах їх міжнародної спільноти через міжнародне договірне право.

При цьому варто мати на увазі, що імперативно-функціональна характеристика цієї проблематики проглядається вже у дефінітивному визначенні понять-феноменологій «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина».

Визначаючи феноменологію «Людина», Велика Українська енциклопедія¹⁸ бачить її у декількох іпостасях, а саме як:

1) представник людства – наділена інтелектом соціальна істота, суб'єкт суспільно-історичної діяльності та культури (*на наш погляд, цивілізаційно-глобальна ознака – авт.*);

2) унікальна серед відомих жива істота виду *Homo sapiens*, біологічно неспеціалізована, здатна мислити й вербально спілкуватися, створювати штучне середовище існування, свідомо й цілеспрямовано перетворювати світ і саму себе, накопичувати і трансплювати особистий і колективний досвід, усвідомлювати власну смертність, бути носієм релігійного, етичного, естетичного світовідношення (*на наш погляд, свідомо-соціальна ознака – авт.*);

3) істота, що вважається вищим щаблем еволюції живих організмів на Землі (*на наш погляд, біологічна ознака – авт.*).

Разом з тим, на наш погляд, найбільш наглядною та раціональною виступає ознака людини, що характеризує її у соціально-нормативній системі координат, яка враховує, що вона;

– по-перше, біологічна істота, невід'ємна частина довкілля, існування якої залежить від нього та ним детермінується (*на наш погляд, біологічна ознака – авт.*);

– по-друге, соціальна істота, що полодіє розумовими здібностями та має індивідуальну, групову та колективну свідомість – звідси виступає як особистість (*на наш погляд, соціальна ознака – авт.*);

– по-третє, фізична особа, що володіє відповідним правовим станом, тобто: а) громадянством (володіє відповідними правами, свободами і обов'язками, що забезпечують їй стійкий взаємний нормативно-правовий зв'язок з патримоніальною (батьківською) державою), б) іноземний громадянин (такі зв'язки існують з іншою державою), в) апатрид (таких зав'язків не існують взагалі), г) біженець (таких зав'язків також не існує в результаті добровільного або примусового вигнання такої особи з території патриманіальної (батьківської) держави) тощо (*на наш погляд, нормативна ознака – авт.*).

Отже, можна стверджувати, що:

– по-перше, всі наведені ознаки є характерними та іманентно належать одній людині;

¹⁸ Людина. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

– по-друге, кожна ознака володіє глибокою філософською характеристикою, що пов'язує між собою їх ідентифікаційні риси у єдиному органічному та екзистенційному зв'язку;

– по-третє, кожна з ознак людини свідчить про формування системного комплексу рис, що характеризують її з відповідної сторони, що має суттєве інституційне значення та відіграє вирішальну соціальну роль в її існуванні та функціонуванні в межах державно організованого соціуму;

– по-четверте, наведені риси людини володіють суттєвим релятивістським потенціалом, що дає реальну можливість їх взаємного впливу один на одного;

– по-п'яте, наведені риси людини апіорі детермінують формування почуття інтерсуб'єктивності у людини, а також її груп і асоціацій через формування і реалізацію загальних телеологічних домінант їх існування і функціонування в локальному соціумі;

– по-шосте, всі наведені вище настанови знаходять своє адекватне відображення в правотворчій діяльності органів публічної влади держави через формулювання їх компетенційних повноважень, як відклик на відповідні конкретні життєві ситуації, що складаються в житті людини, її груп та асоціацій, в яких повинні діяти органи такої влади.

Ба більше, саме феноменологія «людина» виступає «запускаючим» фактором і основоположним елементом у формуванні управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» та іманентною умовою її реалізації як стратегічно-парадигмального напрямку розвитку демократичного суспільства і держави в умовах глобалізації, бо стратегічною основою їх існування виступають права, свободи і обов'язки людини в їх державній та міжнародній інтерпретаціях.

У своїй науковій статті «Феноменологія «конституційна людина»: до розуміння нормативно-параметральних ознак, ролі і значення в формуванні демократичної правової державності» вітчизняні дослідники-конституціоналісти та муніципалісти М.О. Баймуратов та Б.Я. Кофман¹⁹ вказують на те, що в основі профільної феноменології «конституційна людина» лежить: а) об'єктивізація, актуалізація, оптимізація, контекстуалізація необхідності концептуального обґрунтування правового статусу людини, особистості і громадянина в

¹⁹ Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Феноменологія «конституційної людини»: до розуміння нормативно-параметричних ознак, ролі та значення у формуванні демократичної правової державності. *Національні інтереси України*. 2024. № 1. С. 168. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1\(1\)-151-170](https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1(1)-151-170).

конституційному праві саме за умов глобалізації, б) включаючи, насамперед, й її правову форму (звідси й актуалізується правотворча діяльність інституцій конкретної держави та державних асоціативних інституцій – Р. Х.; Д. Б.; Н. Є.), в) за допомогою комплексу доктринально-теоретичних знань, накопичених відносно об'єкту дослідження та г) з використанням нових і новітніх загально-демократичних та гуманістично-гуманітарних надбань сучасного конституційного права (формування четвертого, п'ятого, шостого покоління прав людини), що г) базується на основоположних засадах демократичної правової державності. Отже, можна констатувати, що даний підхід характеризується:

а) *врахуванням об'єктивних тенденцій*, що спостерігаються в конституційно-правовій реальності;

б) *використанням наукових методів пізнання* профільної реальності;

в) *постановкою наукового завдання* щодо концептуального обґрунтування правового статусу людини, особистості і громадянина в конституційному праві саме за умов глобалізації;

г) *прямою акцентуацією уваги на правовому просторі*, де й пріоритетно і однозначно реалізуються доктринально-теоретичні та праксеологічно-функціональні настанови і процеси формування профільного правового статусу людини, особистості і громадянина;

г') *чіткою вказівкою на джерельну базу* щодо об'єктно-предметної бази дослідження:

д) *визначенням засад використання* новітніх і найсучасніших технологічних засобів в національному конституційному праві;

е) *адекватним відображенням профільної правотворчої діяльності* в національному конституційному праві, в європейському праві:

є) *визначенням висновка* відносно того, що всі наведені характерології базуються на основоположних засадах демократичної правової державності. Такий підхід визначається системно-комплексним підходом, що дозволяє досить чітко і оптимально визначити параметрально-ідентифікаційні ознаки цієї складної і синтетично-понятійної профільної терміносистеми «конституційна людина».

Вітчизняний дослідник Р. М. Хван, своєю чергою, вважає, що його доктринальний підхід до розуміння феноменології «конституційна людина»: а) *характеризується більш суттєвою онтологією*, що враховує ознаки, характерні для розуміння профільної феноменології, які запропоновані названими вище представниками конституційної доктрини, б) *відрізняється більш глибоким теоретичним підходом, аксіологічними та функціональними характеристиками*, а також

в) організаційним та організаційно-правовим супроводженням і забезпеченням²⁰.

Отже, він пропонує розуміти феноменологію «конституційна людина» як: а) особливу системно-комплексну форму правового статусу (на наш погляд, статусно-правова ознака – авт.), б) що визначає людину як реального носія системного комплексу конституційних прав, свобод і обов'язків (на наш погляд, визначально-біхевіористична ознака – авт.), в) які напряду реалізуються на локальному рівні соціуму, в умовах місцевого самоврядування, в межах територіальної громади, в філософському стані повсякденності (на наш погляд, локально-сферна і самоврядно-повсякденна ознака – авт.), г) через самостійну діяльність людини, її груп та асоціацій (поведінково-діяльнісна ознака – авт.), г) за допомогою органів публічної державної та публічної самоврядної влади (на наш погляд, публічно-владна ознака – авт.), д) що забезпечують належні, оптимальні та ефективні заходи охорони, захисту, гарантування реалізації такого статусу (на наш погляд, охоронювально-захисна ознака – авт.), е) що передбачений конституцією держави та її міжнародно-правовими зобов'язаннями (на наш погляд, законодавчо-облігаторна ознака – авт.).

Разом з тим, він вважає, що наявність тільки таких абсолютно конституційних підходів до визначення феноменології «конституційна людина», та відсутність усвідомлення визначальної ролі і значення феноменології муніципалізму, що визначає та детермінує повсякденне життя будь-якої людини, особливо в процесі її існування і функціонування, а також формування, функціонування і реалізації її прав і свобод, їх подальшого розвитку і вдосконалення (профільний розвиток і вдосконалення в обов'язковому порядку відбувається через інтенсифікацію правотворчої діяльності належних суб'єктів з органів публічної влади держави – Р. Х.; Д. Б.; Н. Є.), – не стільки констатує стан, що склався, скільки актуалізує та інтенсифікує доктринальні дослідження в цій сфері, а й робить такі пошуки доктринально, теоретично і праксеологічно обґрунтованими, детермінованими, необхідними та своєчасними²¹.

²⁰ Хван Р.М. Феноменологія «конституційної людини» та її роль і значення у розумінні пріоритету прав людини як іманентного елемента демократичної правової державності. П'ята міжнародна науково-практична конференція «Незалежність України: права людини та національна безпека» (4 квітня 2025 р., Львів). 2025. С. 213-218.

²¹ Хван Р.М. Феноменологія «конституційної людини» та її роль і значення у розумінні пріоритету прав людини як іманентного елемента демократичної правової державності. П'ята міжнародна науково-практична конференція «Незалежність України: права людини та національна безпека» (4 квітня 2025 р., Львів). 2025. С. 213-218.

Звідси, на нашу думку, й випливає визначальна роль і значення феноменології «муніципальна людина», що є логічною константою муніципалізму, по-перше, у формуванні феноменології «конституційна людина» і, по-друге, її інституційна роль у формуванні демократичної правової державності. Ба більше, саме феноменологія «муніципальна людина» виступає каталізатором і необхідною умовою, враховуючи саме на суто локальний характер соціалізації людини, її груп та асоціацій, включаючи й її ітераційні засади, – формування більш складного і багаторівневого феномену/ феноменології «конституційна людина»

Отже, наведений підхід характеризується інтеграційним підходом, що:

- однозначно вказує на органічний, логічно обґрунтований зв'язок між вказаними феноменологіями «конституційна людина» і «муніципальна людина», причому,

- такий зв'язок може бути охарактеризований двоюко, – зазвичай, в розумінні історичної ретроспективи феномен «муніципальна людина» передував виникненню та сприяв формуванню феномену «конституційна людина»;

- але в розумінні сучасної державності, – феномен/феноменологія «конституційна людина» виступає опорним та визначальним, сприяючи формуванню, реалізації, розвитку і вдосконаленню феномену/ феноменології «муніципальна людина» – через легалізації державою і легітимацію жителями-членами територіальних громад системи місцевого самоврядування, демократичних інституцій, що супроводжують самоврядні процеси, включаючи й формування органів публічної влади (локальні та загальнодержавні) та заміщення посад в інституті посадових осіб локальної демократії і всієї держави, питання референдумних процедур тощо;

- ба більше, саме феноменологія «конституційна людина» містить в собі внутрішній управлінсько-функціональний, телеологічно-динамічний, нормативно-функціональний потенціал розвитку і вдосконалення феноменологія «муніципальна людина» через розвиток, співвідношення і координацію відповідних перспектив супроводження і забезпечення конституційно-правового і муніципально-правового просторів.

На продуктивну думку вітчизняного дослідника О.О. Боярського, феномен/феноменологія «муніципальна людина» характеризується ознаками більш локальної ідентичності, нормативної самостійності (відображена активізація феномену локальної нормотворчості органів МСВ – Р. Х.; Д. Б.; Н. Є.) та пріоритетним використанням ознаки

ініціативності з боку людини-жителя і одночасно члена територіальної локальної людської спільноти (громади) та груп і асоціацій такої людини, що виникають, формуються, структурують, існують та функціонують на рівні такої громади²². Він вважає, що «муніципальна людина» – це фізична особа, що володіє різним правовим станом (громадянство, іноземство, апатризм, біженство та ін.), але не зважаючи на нього *свідомо та ініціативно* (курсив наш. – Р. Х.; Д.Б.; Н. Є.) здійснює свій життєвий цикл в умовах повсякденності у рамках територіальної спільноти людей (ТГ), об'єднаних загальними географічними, історичними та сучасними екзистенційними інтересами, цінностями і потребами, що можуть бути реалізованими тільки в умовах МСВ, завдяки спільній синергетичній діяльності людини в межах ТГ та громадянського суспільства, завдяки діяльності органів МСВ та інших суб'єктів і органів, які входять до його системи, що здійснюється на принципах самоорганізації, самодіяльності, самокерованості та самоврядування, з метою створення належних умов для супроводження і забезпечення існування та функціонування людського осередку, що має телеологічну домінанту щодо продовження існування та подальшого розвитку людської цивілізації в умовах державно організованого соціуму²³.

4. Порівняльна характеристика елементного складу профільної макрофеноменології: термінів «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина»

Порівняльна характеристика наведених профільних понять свідчить, по-перше, про врахування сучасних гуманістично-гуманітарних тенденцій, що базуються на нормативних настановах сучасного конституціоналізму, що є визначальним в конституційному праві держав-членів міжнародної спільноти, а також засадничих настанов – загальновизнаних принципів (*jus cogens*) та норм міжнародного публічного права, що визначає пріоритетність інституту прав людини і будує на них сучасну архітектуру загального міжнародного права (міжнародне публічне право + міжнародне приватне право) та феноменологію його правотворчості у вигляді міжнародного нормопроекткування та міжнародної нормотворчості (*імперативний абсолют в діяльності міжнародної спільноти держав – авт.*); особливу

²² Боярський О.О. Становлення феноменології муніципальної людини в рамках громадянського суспільства та держави. *Вісник Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110–118.

²³ Боярський О.О. Становлення феноменології муніципальної людини в рамках громадянського суспільства та держави. *Вісник Київського університету права*. 2020. № 2. С. 117.

важливість конституційних прав людини, що вибудовують сучасну архітектуру та сутність демократичної правової державності (*основоположно-конституційний імператив в діяльності будь-якої демократичної та правової держави* – авт.); важливу інструментально-функціональну роль і значення муніципальних прав людини, що завдяки широкій інтерпретації та розумінню конституційних прав людини, її груп та асоціацій сприяють реалізації останніх та напряду скеровані на створення простору МСВ, в його сталому, оптимальному, ефективному варіанті-моделюванні з метою організації життєвого циклу людини, а також циклу формування і функціонування груп та асоціацій людини у вигляді інституцій локального громадянського суспільства (*основоположний інструментально-нормативний імператив в існуванні та функціонуванні територіальної локальної людської спільноти* – авт.).

По-друге, проведення порівняльної характеристики наведених профільних понять свідчить про те, що до магістральних параметрально-ідентифікаційних ознак формування, розвитку та практичного застосування феноменологій «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина» відносяться наступні ознаки-тенденції:

– профільні феноменології базуються на філософській константі, що наріжним камінням побудови демократичної правової державності виступає визнання, легалізація, регламентація, регулювання, охорона, захист, гарантування державою конституційних прав і свобод людини і громадянина та сприяння їх легітиматії серед інших суб'єктів національного конституційного права та національного муніципального права (*на наш погляд, легально-легітимістська гуманістична ознака-тенденція* – авт.);

– феноменології «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина» у своєму становленні та розвитку проходять відповідні етапи, починаючи від концептуальної фіксації, рефлексії, легітиматії; потім до формування концепту; далі йде процес формування відповідних феноменів, що згодом, через відповідний темпоральний період, у результаті належного доктринально-теоретичного обґрунтування, супроводження і початкового нормативно-правового забезпечення феномен трансформується у відповідну феноменологію – при формуванні таких явищ спостерігаються системно-комплексні процеси виникнення і посилення горизонтально-вертикальних управлінських зв'язків між всіма елементами профільної тріади, що їх взаємно посилюють, визначають, детермінують тощо (*на наш погляд, релятивістська-управлінська ознака-тенденція* – авт.);

– конституційна формалізація і легалізація кола конституційних прав і свобод людини і громадянина, що врегульовано розділом II

Конституції України 1996 р. (*на наш погляд, конституційно-легальна ознака-тенденція* – авт.), виходить з того, що вони: а) пов'язані з природним існуванням людини (*екзистенційний критерій*–авт.); б) характеризуються соціальною індивідуальною, груповою і колективною цінністю, оскільки фактично володіють природженою властивістю людського існування, груп і інших асоціацій людей (*аксіологічний критерій* – авт.); в) мають перманентну повсякденну актуальність, бо без їх використання є неможливою реалізація життєвого циклу людини (*повсякденно-системний критерій* – авт.); г) носять системно-об'єктивний та постійно-контекстуалізований характер, адже використання конституційних прав і свобод, що лежать в основі конституційно-правового і муніципально-правового статусу людини, виступає як одна із невід'ємних характеристик сутності людини (*онтологічний критерій* –авт.); г) конституційні права і свободи людини, тобто її конституційно-правовий статус реалізуються в умовах МСВ, в межах ТГ, та в філософському стані повсякденності, – тобто, фактично в муніципальному нормативному просторі, що створює складний міжгалузевий механізм реалізації норм конституційного права в межах соціально-територіального простору та темпорально-предметного континууму, де діє муніципальне право (*біхевіористично-просторовий критерій* – авт.);

– феноменології «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина» у своєму становленні та розвитку проходять відповідні етапи розвитку і набувають ознаки міжнародної легалізації та легітимації – через, по-перше, міжнародне договірне право, що містить велику кількість міжнародних багатосторонніх міждержавних та міжкурядових договорів щодо легалізації прав, свобод і обов'язків людини, її груп та асоціацій, а також формування і визнання конституційно-правового і муніципально-правового статусу наведених суб'єктів на загальнодержавному рівні та на рівні міжнародної спільноти держав (через виконання відповідних міжнародно-правових зобов'язань профільного характеру); по-друге, через конкретне виконання вказаних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні через практичні дії відповідних уповноважених суб'єктів публічної влади – як публічної державної, так й публічної муніципальної (самоврядної) влади (*на наш погляд, міжнародно-легальна ознака-тенденція* – авт.).

Наведені висновки є не тільки реально обґрунтованими та аргументованими, але й підкріплюються як нормативно, так й праксеологічно, бо витікають з наступних настанов:

– по-перше, з особливої значущості конституційних прав і свобод людини. Хоча їх перелік є досить значущим по кількості та по

змістовності, вони безумовно і однозначно належать до «вітальних», іманентно-функціональних прав людини, бо їх особлива важливість та екзистенційний характер детермінують, супроводжують і забезпечують повсякденне життя, існування і здоров'я людини, стабільне проходження нею свого життєвого циклу. Отже, вони на органічній основі реалізуються на локальному рівні існування людини в межах локальної територіальної людської спільноти (ТГ), ба більше, – виходячи з локального місця реалізації, конституційні права і свободи логічно, конотаційно і наративно трансформуються в муніципальні права і свободи (*на наш погляд, фундаментально-вітальна складова – авт.*);

– по-друге, наведені правові положення повністю відповідають нормативно-діяльнісній парадигмі, що склалась для конституційних прав і свобод людини і громадянина, ними унормована, регламентована і врегульована, через них реалізується, створюючи ефективний та оптимальний на цей час правовий статус, – але треба чітко усвідомлювати і розуміти, що така нормативно-діялісна парадигма практично реалізується в єдиному можливому варіанті – на локальному рівні соціуму в зоні пріоритетної дії норм муніципального права (*на наш погляд, парадигмально-технологічна складова – авт.*) – а саме: а) кожному гарантується право знати свої права і обов'язки (ст. 57 Конституції України) (*функціональний аспект – авт.*); б) кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів МСВ матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, ОМСВ, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56 Конституції України) (*облігаторний аспект – авт.*); в) кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій та бездіяльності органів державної влади, ОМСВ, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції України) (*правозахисний аспект – авт.*); г) кожен має право на правову допомогу (ст. 59 Конституції України) (*праводопоміжний аспект – авт.*); г) всі наведені тут аспекти у своєму підсумку фактично створюють відповідний «безпековий простір», в якому людини завдяки своїм конституційним правам, свободам і обов'язкам та через відповідну організаційну та компетенційно-нормативну діяльність органів публічної влади щодо їх визнання, реалізації, охорони, захисту, гарантування реалізує свої екзистенційні потреби, конотаційні настанови, праксеологічні наративи та інтереси (Розділи II, IV, V, VI, VII, VIII, XI, XII Конституції України). При цьому треба усвідомлювати і розуміти, що наведені права, свободи і обов'язки мають суто локальний характер своєї реалізації, тому повинні інтерпретуватися через призму

локалізму в розумінні його настанов, засад, пріоритетів (*загально-безпековий аспект*–авт.);

– по-третє, всі конституційні права і свободи людини тісно переплітаються та знаходяться поміж собою в синергічному зв'язку, а також з іншими правами людини (міжвидові права – авт.), які на сьогодні мають статус конституційних прав або ще не мають такого, або часто-густо виступають у статусі «законних інтересів людини»: наприклад, право на задоволення основних потреб; право на безпеку; право на інформативність; право вибору; право бути вислуханим; право на відшкодування; право на споживчу освіту; право на здорове природне середовище тощо. Але при цьому треба враховувати, що саме вони виникають у нормативному просторі муніципального права, тому й можна стверджувати, що саме воно детермінує, впливає, каталізує подальший розвиток і вдосконалення норм конституційного права (*на наш погляд, комплексно-синергійна складова* – авт.);

– по-четверте, конституційно-правовий статус людини виступає легально визнаним об'єктом міжнародно-правового регулювання, що знаходить свій прояв в тому, що саме права і свободи людини є основоположним об'єктом міжнародного співробітництва держав (Преамбула Статуту ООН²⁴), в той же час простір місцевого самоврядування визнаний на міжнародному рівні як простір реалізації таких прав і свобод людини, її груп та асоціацій (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 р.²⁵) (*на наш погляд, міжнародно-інтеграційна складова* – авт.);

– по-п'яте, національне конституційне право та національне муніципальне право формують в сфері прав і свобод людини, її груп та асоціацій загальний нормативний простір симбіотичної властивості, що своєю чергою, сприяє формуванню синергійного концепту взаємодії, взаємозв'язку, взаємопроникнення між ними постійної темпоральної дії, що напрямку, визначально і суттєво впливає на формування демократичної правової державності у її гуманістично-гуманітарному розумінні, призначенні і реалізації (*на наш погляд, гуманітарно-просторова складова* – авт.);

– по-шосте, саме національне конституційне право та національне муніципальне право формують в межах локального соціуму найважливіші психологічні феномени демократичної правової державності – *конституційну свідомість (правосвідомість)* у вигляді

²⁴ Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

²⁵ Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

індивідуальних, групових та колективних її форм, на базі якої виникає конституційна психологія, що детермінує поведінково-діяльнісні настанови людини в локальному соціумі, і одночасно, на рівні держави, а також *муніципальну свідомість (правосвідомість)* також у вигляді її індивідуальних, групових та колективних форм, на базі якої виникає муніципальна психологія, що лежить в основі правомірної поведінки та діяльності людини, її груп та асоціацій в межах локального соціуму, в умовах МСВ та в філософському стані повсякденності (*на наш погляд, засадниче-психологічна складова* – авт.).

Звідси можна зробити висновок стратегічно-методологічної властивості, що поняття-феномени-феноменології «людина», «конституційна людина» і «муніципальна людина» виступають основними чинниками, проявами та результатами позитивного впливу національного конституційного права та національного муніципального права на системну і комплексну макрфеноменологію демократичної правової державності.

5. Вплив воєнного стану на функціонування управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» в контексті формування мілітарного муніципалізму та його відображення в правотворчій діяльності

Праксеологічна цінність управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» знайшла своє підтвердження і в умовах воєнного стану в Україні, введення якого було детерміновано повномасштабним вторгненням російсько-фашистських військ на її суверенну територію та суттєвою модифікацією задач і функцій органів публічної влади, в тому числі й публічної самоврядної (муніципальної) влади, виходячи з перманентного мілітарного впливу на повсякденне життя жителів-членів ТГ. Наведені процеси настільки негативно вплинули на функціонування інституту локальної демократії, настільки сприяли трансформації їх устояних компетенційних повноважень, що в порядок денний стало питання формування *мілітарного муніципалізму*²⁶ – окремого блоку нормативних повноважень ОМСВ, що безпосередньо є пов'язаними з їх активною повсякденною діяльністю в умовах воєнного стану і стану війни з метою надання населенню комплексу комунальних і муніципальних послуг в кризових умовах, підготовки території та самої ТГ до життєдіяльності в умовах перманентних ракетних обстрілів та дронів атак, а також інших загроз мілітарного характеру. В цьому аспекті стратегічно і

²⁶ Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. *Право України*. 2024. № 6. С. 38-60.

критично зростають роль і значення правотворчої діяльності органів публічної влади щодо розробки й прийняття необхідної кількості законодавчих актів, що регулюють профільні соціально-нормативні відносини. На жаль, варто зазначити, що в цій сфері існують нормативні розробки лише в основному органів виконавчої влади та органів МСВ. Разом з тим, постійне редагування чинних законодавчих актів щодо військового стану, національної безпеки, правового статусу військових адміністрацій, їх взаємовідносин з органами МСВ тощо, свідчить про те, що й законодавча влада починає приймати активну участь у цих процесах.

Варто зазначити, що воєнний стан в Україні став унікальним викликом, що, по-перше, активізував усвідомлення формування блоку самостійних повноважень ОМСВ, причому як в устояних сферах соціального життя, так й в мілітарній сфері зі всіма її особливостями та умовами; по-друге, він водночас прискорив *цифрову сервісну модель*²⁷ (через необхідність виживання) і одночасно – створив системні ризики повернення до *радянського етатизму* (через концентрацію влади в руках органів державної публічної влади, зокрема військових адміністрацій). Враховуючи наведені настанови, можна зазначити, що саме досліджувана управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» залишається, по-перше, універсальним засобом, – з застосуванням і використанням якого, ОМСВ повинні діяти в кризових умовах екстраординарного функціонування державності, що буде забезпечувати належні умови їх функціонування в контексті стабілізації життєдіяльності ТГ та її жителів-членів громади; по-друге, належним запобіжником негативного регресу в бік радянського минулого.

Системний аналіз впливу воєнного стану на профільну управлінську парадигму та ризики відкату свідчить про наступне:

1. Ризик реанімації «державоцентризму» над «людиноцентризмом».

Конфлікт міститься в тому, що пріоритет національної безпеки об'єктивно обмежує конституційні права (свобода пересування, право на мирні зібрання тощо).

Ризик відкату розуміється в зберіганні управлінської звички «командувати», що може закріпитися та трансформуватися в управлінський стереотип. Отже, якщо після війни обмеження не будуть зняті миттєво, то парадигма «держава понад усе» може витіснити сервісну модель.

²⁷ Громова О.В. Розвиток концепції сервісної держави як стратегічний напрям трансформації публічного управління в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2025. № 90. С. 52-59. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/337076>

Запобіжник через використання управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» міститься, по-перше, в формуванні і наявності стійких поведінково-діяльнісних настанов, що, по-друге, спираються на гуманістичні настанови загальної, конституційної, муніципальної свідомості та загальної, конституційної, муніципальної правосвідомості, які, по-третє, детермінують відповідні устояні форми загальної, конституційної, муніципальної психології, що, по-четверте, проявляються у вигляді відповідної і належної поведінки суб'єктів конституційно-правової і муніципально-правової реальності, скерованої на дотримання прав людини. Важливим є закріплення настанов, що склалися у правотворчій діяльності органів публічної влади.

2. Загроза «централізації волі» vs Децентралізація.

Конфлікт міститься у створенні військових адміністрацій на місцях, діяльність яких суттєво звужує роль органів місцевого самоврядування у виконанні їх делегованих та власних компетенційних повноважень.

Ризик відкату міститься в розумінні того, що муніципальні права людини (право ТГ на самоврядування) можуть бути нівельовані, якщо вертикаль призначених чиновників військових адміністрацій стане постійною, ба більше – це означає фактично повернення до радянської моделі «виконавчих комітетів».

Запобіжник через використання управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» міститься, по-перше, в наявності у муніципальних службовцях та інших фахівців ОМСВ стійких конотацій та наративів щодо пріоритету прав людини перед правами держави, а також знань, вмінь і навичок щодо використання і застосування «людиноорієнтовних» управлінських технологій; по-друге, в наявності у жителів-членів ТГ достатніх і чітких знань про конституційні та муніципальні права людини, її груп та асоціацій, а також технологічно-процесуальних і функціонально-процедурних вмінь і навичок щодо їх застосування і використання. Важливим в цій сфері є активізація локальної нормотворчості органів МСВ, що в явочному порядку можуть закріплювати відповідні компетенційні повноваження, «обкатувати» їх на практиці, а потім, при наявності позитивного результату, пропонувати їх закріплення на національному рівні в законодавчих актах держави.

3. Цифровий Левіафан (Ризики цифровізації) ²⁸ (є метафорою, що походить від класичної праці Томаса Гоббса «Левіафан» 1651 року, де

²⁸ Paul-Jasper Dittrich. The Digital Leviathan: How to prevent data monopolies and promote data sharing in the EU. Policy Paper. Jacques Delors Centre (Hertie School of Governance), 03.12.2020.

держава порівнюється з могутнім біблійним монстром, якому люди добровільно віддають частину своїх прав в обмін на безпеку).

Конфлікт міститься в розумінні того, що держава збирає колосальні обсяги інформаційних даних для оборони (реєстри військовозобов'язаних, переміщення осіб).

Ризик відкату розуміється в перетворенні сервісної платформи («Дія»), що повинна полегшувати людині повсякденне життя, на інструмент виключно контролю та примусу. Отже, якщо цифрові права на приватність будуть принесені в жертву безпеці назавжди, ми отримаємо цифрову версію тоталітаризму.

Запобіжник тоталітаризму через використання управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» міститься насамперед, по-перше, у наявності в колективній свідомості (правосвідомості) жителів-членів ТГ стійких настанов (знань, вмінь, навичок) щодо значення і ролі прав людини у взаємовідносинах з публічною владою; по-друге, у наявності необхідного обсягу знань щодо ролі і значення конституційних прав людини у побудові повсякденного життя та основоположних настанов щодо реалізації індивідуальних, групових і колективних екзистенційних інтересів людини, її груп та асоціацій; по-третє, у формуванні усвідомлення, розуміння людиною ролі і значення муніципальних прав людини щодо організації її повсякденного життя, в контекстуалізації формування відповідних знань профільного характеру, а також блоку праксеологічних вмінь і навичок щодо реалізації таких прав; по-четверте, формування блоку технологічних знань, вмінь і навичок службовців ОМСВ і муніципального активу в сфері цифровізації щодо користування правами людини та їх реалізації.

4. Ерозія правової визначеності

Конфлікт міститься в швидкому прийнятті управлінських рішень нормативного характеру, що безпосередньо торкаються прав людини, через численні оперативні постанови уряду замість законів, що породжує правову плутанину.

Ризик відкату бачиться в реальному падінні якості юридичних гарантій, бо управління через «ручний режим» замість чіткого дотримання конституційних процедур фактично означає крок назад до адміністративно-командної системи, що лежить в основі радянської моделі.

Запобіжник тоталітаризму через використання управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» міститься, насамперед, у дотриманні настанов законності в процесі реалізації прав людини, причому, як у матеріальному, так й

процесуальному розумінні правових настанов, що торкається напряду і правотворчої діяльності органів публічної влади.

5. Позитивний ефект (Антиресентимент).

Варто зазначити, що не дивлячись на відповідні негативні наслідки, одночас війна змусила управлінську систему публічної влади на рівні держави та ТГ стати *більш гнучкішою* на фоні соціального хаосу, що виникає в суспільстві, а саме:

Яскравим та переконливим прикладом тут виступає кейс щодо організації послуг для ВПО та реєстрація пошкодженого майна в цифровому форматі. Саме вони довели, що сервісна модель – виступає єдиним способом держави вижити в хаосі. В сфері, що нами розглядається, це фактично сприяє створенню імунітету проти повернення до «паперової» бюрократії.

Резюмуючи, можна зазначити, що головний ризик полягає в тому, що «тимчасові» обмеження прав людини можуть стати «ною нормою» для чиновників, які відчули смак необмеженого адміністрування. Але врахування і застосування управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» сприяє його/їх зменшенню та нейтралізації, що виступає ефективним та продуктивним запобіжником «авторитарному відкату» після завершення воєнного стану. Ба більше, можна констатувати, що саме по наведеним напрямкам, що включають і повноваження ОМСВ в основних сферах життєдіяльності людини, її груп та асоціацій, й повинні формуватися основоположні напрями мілітарного муніципалізму. Стратегічне значення тут набуває правотворча діяльність ОМСВ щодо закріплення нових аспектів їх діяльності, а також правовідносин з військовими адміністраціями – особливо в контекстуалізації перспективи розробки нових компетенційних повноважень ОМСВ та їх закріплення на законодавчому рівні.

Варто зазначити, що після завершення воєнного стану для запобігання вказаних ризиків, управлінська парадигма, що базується на тріаді «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», має повернутися до жорсткого стримування виконавчої влади. Причому, система *check and balances* (стримувань і противаг) повинна бути відновлена та посилена на трьох рівнях, включаючи правотворчу діяльність (нормопроекування, експертиза і нормотворчість) на кожному з них, а саме:

1. Правовий рівень: посилюється реституцією конституційного порядку через:

А) Автоматичне скасування обмежень: коли законодавче закріплення норми, за якою всі підзаконні акти (постанови Кабінету

Міністрів, накази військових адміністрацій), що обмежували права людини, втрачають силу в момент припинення воєнного стану без додаткових рішень.

Б) Конституційний аудит: відносно обов'язкової перевірки Конституційним Судом України усіх «воєнних» законів на відповідність стандартам прав людини в мирний час.

2. Інституційний рівень: що супроводжується відновленням ролі місцевого самоврядування та його повноважень в контекстуалізації продовження муніципальної реформи щодо децентралізації повноважень публічної влади через:

А) Демонтаж військових адміністрацій: коли встановлюється і реалізується чіткий графік передачі повноважень від призначених тимчасових адміністрацій до обраних громад (муніципальна модель).

Б) Посилення Омбудсмена: коли в результаті перетворення інституту Уповноваженого з прав людини, він трансформується на потужний орган цифрового та правового нагляду з правом блокувати дискримінаційні алгоритми в державних реєстрах.

3. Цифровий рівень: детермінується формуванням алгоритмічної підзвітності через:

А) Розмежування даних: коли впроваджується законодавча заборона використовувати дані, зібрані для оборонних цілей (наприклад, переміщення осіб через блокпости або реєстр «Оберіг»), для цивільного адміністрування чи комерції.

Б) Право на «цифрове забуття»: коли жителі-члени ТГ (громадяни, іноземці громадяни, апатриди, біженці тощо) повинні отримати право вимагати видалення надлишкової інформації, зібраної державою в період воєнного стану, якщо вона більше не є критичною для безпеки.

4. Судовий та громадський контроль за відновленням прозорості управлінської діяльності через:

А) Спеціалізований розгляд скарг: коли створюється спрощена процедура оскарження дій влади, вчинених під час війни, щоб громадяни могли відновити порушені майнові чи трудові права.

Б) Відкриті дані (Transparency): коли відновлюється повернення до практики публікації практично весь обсяг рішень місцевої та центральної влади, доступ до яких був обмежений з міркувань безпеки.

5. Міжнародний запобіжник, що базується на діяльності відповідних міжнародних інституцій через:

А) Моніторинг ЄС: коли створюється пряма прив'язка темпів євроінтеграції та фінансової допомоги до відновлення організаційних і правових стандартів демократичного управління та свободи слова.

Отже, головним запобіжником наведених настанов на відповідних рівнях в контекстуалізації реалізації тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», виступає перехід від «управління наказами» до *управління через діалог*, де ТГ має право вето на рішення, що зачіпають її життєдіяльність.

Важливим аспектом продуктивності і важливості управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» виступає аналіз дій міжнародних партнерів України, який свідчить про те, що моніторинг ризиків щодо її порушення в державі, став частиною ширшого процесу євроінтеграції, де захист прав людини є не просто гуманітарним питанням, а *умовою виживання та вступу до ЄС*.

До основних механізмів та фокусів моніторингу можна віднести наступні:

1. Моніторинг у межах переговорів про вступ до ЄС, що реалізується через:

А) Кластер «Основи» (Chapters 23 & 24) Методології розширення Європейського Союзу 2020 року²⁹ : отже, питання верховенства права та фундаментальних свобод є центральними – при цьому, жоден розділ переговорів не може бути закритий, доки не будуть виконані бенчмарки щодо захисту прав людини.

Б) Тіньові звіти (Shadow Reports): саме громадянське суспільство (його локальні інституційні структури) за підтримки партнерів готує альтернативні звіти, які Єврокомісія використовує для оцінки реального прогресу (наприклад, оцінка виконання Дорожньої карти верховенства права).

2. Контроль Ради Європи та її Венеційської комісії через:

А) Меморандум Ради Європи про правозахисні аспекти для миру в Україні (2025 р.)³⁰ : Комісар Ради Європи з прав людини Майкл О'Флаєрти у звіті 2025 року наголосив, що будь-які обмеження прав у межах мобілізації та воєнного стану мають бути «суворо обумовлені потребами ситуації».

Б) Експертиза мобілізаційного законодавства: саме Венеційська комісія Ради Європи надає висновки щодо альтернативної (невійськової) служби та прав сумлінних об'єктів, наголошуючи на необхідності дотримання балансу між обов'язком захисту держави та правами людини.

²⁹ Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans. COM (February 5, 2020) 57 final. EUR-Lex.

³⁰ Меморандум про правозахисні аспекти для миру в Україні (23 червня 2025 р.). Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/-/1680b6ce0f>

В) Виконання рішень ЄСПЛ: Комітет міністрів Ради Європи продовжує здійснювати моніторинг виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини, що є механізмом запобігання системним порушенням у майбутньому.

3. План дій «Стійкість, Відновлення та Реконструкція» (2023-2026 роки) Ради Європи³¹ через:

А) Рада Європи реалізує проекти з гармонізації юридичних рамок для ветеранів, військовослужбовців та їхніх родин, щоб запобігти порушенням їхніх прав під час та після війни.

4. *Попередження «надмірної централізації» через:*

А) Міжнародні аналітичні центри та інституції ЄС попереджають про ризики надмірної концентрації влади навколо президентської вертикалі та закликають до збереження плюралізму в парламенті навіть за неможливості проведення виборів під час війни.

Ключовим висновком тут виступає розуміння того, що міжнародні партнери використовують принцип «реформи в обмін на підтримку», що практично робить неможливим непомітний відкат до авторитарних практик, оскільки будь-яке суттєве порушення прав людини може призвести до зупинки процесу вступу до ЄС та скорочення фінансової допомоги.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення викладеного вище, можна дійти наступних висновків:

– феноменології «людина», «конституційна людина» та «муніципальна людина» знаходяться між собою у тісному філософському, онтологічно-логічному, теоретико-доктринальному та інституційно-інтеграційному зв'язку та взаємодії, що демонструє їх суттєвий органічний вплив одну на іншу та можливість виступати ефективними науково-практичними концептами, що здатні виступати аксіологічними, презентативними, ідентифікаційними та функціональними складовими елементами демократичної правової державності, що володіють потенційними можливостями для подальшого розвитку і вдосконалення – а це, своєю чергою, актуалізує і контекстуалізує подальші дослідження профільних феноменологій;

– управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» формує стратегічну управлінську парадигму, що детермінує реалізацію гуманітарно-гуманістичних елементів, що її

³¹ План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки: затверджений 14 грудня 2022 року Комітетом міністрів Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>

складають, як стратегічно-парадигмальний напрям розвитку демократичного суспільства і держави в умовах глобалізації;

– управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» формує стратегічну управлінську парадигму, що володіє універсальним характером, бо є ефективно застосовною для її оптимального і продуктивного використання в ординарних та екстраординарних умовах існування і функціонування державності;

– в процесі формування, розвитку і вдосконалення управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», а також її практичної реалізації, стратегічну роль відіграє правотворча діяльність у вигляді відповідних форм нормотворення /нормопроєктування, експертиза, нормотворчість/ (тобто, на рівні органів законодавчої та виконавчої влади, а також на рівні локальної нормотворчості, що здійснюється з боку органів місцевого самоврядування), – що може бути ідентифікована як правотворча діяльність органів публічної влади по супроводженню, забезпеченню і реалізації прав людини, їх охороні, захисту і гарантуванню через розробку проєктів відповідних і належних нормативно-правових актів, що містять не тільки регламентацію та врегулювання актуальних соціальних відносин, але й перспективних, які детерміновані ординарними (повсякденними) і екстраординарними умовами функціонування державності, зокрема умовами воєнного стану чи війни.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» та її реалізації як стратегічно-парадигмального напрямку розвитку правотворчості демократичної держави в умовах глобалізації.

Аналізуючи роль та значення управлінської тріади "людина" – "муніципальна людина" – "конституційна людина" в умовах демократичної правової державності, розглядаючи історико-правові аспекти її формування, досліджуючи наукові та праксеологічні аспекти розуміння та визначення характерологічних особливостей понять "людина", "конституційна людина" та "муніципальна людина", проводячи порівняльну характеристику елементного складу профільної макрофеноменології – термінів "людина", "конституційна людина" та "муніципальна людина", а також розглядаючи вплив воєнного стану на функціонування профільної управлінської тріади в контексті формування мілітарного муніципалізму та його відображення в правотворчій діяльності у контекстуалізації феноменології загальнодержавної та локальної правотворчої діяльності, автори прийшли до наступних висновків: а) феноменології «людина»,

«конституційна людина» та «муніципальна людина» знаходяться між собою у тісному філософському, онтологічно-логічному, теоретико-доктринальному та інституційно-інтеграційному зв'язку та взаємодії, що демонструє їх суттєвий органічний вплив одну на іншу та можливість виступати ефективними науково-практичними концептами, що здатні виступати аксіологічними, презентативними, ідентифікаційними та функціональними складовими елементами демократичної правової державності, що володіють потенційними можливостями для подальшого розвитку і вдосконалення – а це, своєю чергою, актуалізує і контекстуалізує подальші дослідження профільних феноменологій, в переважному ступені включаючи й дослідження в сфері правотворчої діяльності органів публічної влади держави; б) управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина» формує стратегічну управлінську парадигму, що детермінує реалізацію гуманітарно-гуманістичних елементів, що її складають, як стратегічно-парадигмальний напрям розвитку демократичного суспільства і держави в умовах глобалізації, включаючи й складну і суперечливу феноменологію правотворчої діяльності; в) наведена профільна тріада формує стратегічну управлінську парадигму, що володіє універсальним характером, бо є ефективно застосовною для її оптимального і продуктивного використання в ординарних та екстраординарних умовах існування і функціонування державності; г) в процесі формування, розвитку і вдосконалення управлінської тріади «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», а також її практичної реалізації, саме правотворча діяльність відіграє стратегічну роль у вигляді відповідних форм нормотворення /нормопроєкування, експертиза, нормотворчість/ (тобто, на рівні органів законодавчої та виконавчої влади держави, а також на рівні локальної нормотворчості, що здійснюється з боку органів місцевого самоврядування), – що може бути ідентифікована як правотворча діяльність органів публічної влади по супроводженню, забезпеченню і реалізації прав людини, їх охороні, захисту і гарантуванню через розробку проєктів відповідних і належних нормативно-правових актів, що містять не тільки регламентацію та врегулювання актуальних соціальних відносин, але й перспективних, які детерміновані ординарними (повсякденними) і екстраординарними умовами функціонування державності, зокрема умовами воєнного стану чи війни.

Ключові слова: управлінська тріада «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», управлінська парадигма «людина» – «муніципальна людина» – «конституційна людина», місцеве самоврядування, права людини, правотворча діяльність органів

публічної влади, правотворча діяльність органів публічної влади в умовах ординарного і екстраординарного функціонування державності.

Література

1. Баймуратов, М., Кофман, Б. «Конституційна людина» та «Муніципальна людина»: проблема визначення, ідентифікації та взаємозалежності феноменологій як інновацій у конституційному та муніципальному праві в умовах демократичної правової державності. *Науковий збірник «InterConf»*. 2024. № 208. С. 91–100. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/6662>
2. Баймуратов, М., & Кофман, Б. (2023). Конституційне та муніципальне право держави: актуальні питання взаємовідношення і взаємодії. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (June 23, 2023; Oxford, UK), 61–66. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.17>
3. Баймуратов М.О. Територіальна громада: на перехресті впливу локальних і глобальних чинників. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. № 3. С. 72–78.
4. Боярський, О. (2021). Індивідуальний габітус людини в умовах місцевого самоврядування: роль індивідуальної соціалізації і індивідуальної правової соціалізації у його становленні й розвитку. *Часопис Київського університету права*, (1), 86-96. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2021.14>
5. Чорнолуцький Р.В. Нормопроектна діяльність як іманентна складова правотворення в умовах воєнного стану та миробудівництва. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія ПРАВО. Випуск 89: частина 1. С. 260-265. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.36>
6. Гачкевич А.О. Основні права та обов'язки держав: концепція Л. Ейрліха. URL: https://www.researchgate.net/publication/330989315_Osnovni_prava_ta_obovazki_derzav_-_konceptcia_L_Ejrliha
7. Чорнолуцький Р.В. Феноменологія нормопроектної діяльності в конституційному праві країни: питання теорії і практики: автореф. дис.... д-ра юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2018. 35 с.
8. Баймуратов М., Кофман Б. Бобровник Д. Моделі (форми) демократії (демократичної взаємодії між людиною, територіальною громадою та муніципальною владою) в межах локального соціуму: сучасні реалії та перспективи. *Український часопис конституційного права*. 2025. № 4. С. 82-105.
9. Цуркан-Сайфуліна Ю. Філософія права Нового часу та раціоналізація владних засад права. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/11.pdf>

10. Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen de 1789. Conseil constitutionnel. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/declaration-des-droits-de-l-homme-et-du-citoyen-de-1789>

11. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах–учасниках ЄС, Швейцарії та Україні: монографія. Київ: Ліра, 2017. 288 с.

12. Henri Lefebvre. Le Droit à la ville. L'Homme et la société. Année 1967. № 6. pp. 29-35. URL: https://www.persee.fr/doc/homso_0018-4306_1967_num_6_1_1063

13. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

14. Батанов О. В. Муніципальне право України: підручник / Відповідальний редактор д.ю.н., проф. М.О. Баймуратов. Харків: «Одіссей», 2008. 528 с.

15. USAID: Digital transformation activities (DTA). URL: <https://www.eurasia.org/project/digital-transformation-activity-en/>

16. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Міжнародне муніципальне право як галузь міжнародного публічного права: до питання формування галузі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Право. 2021. № 2. С. 7-31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vunobpr_2021_2_3

17. Людина. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

18. Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. Феноменологія «конституційної людини»: до розуміння нормативно-параметричних ознак, ролі та значення у формуванні демократичної правової державності. *Національні інтереси України*. 2024. № 1. С. 151-170. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1\(1\)-151-170](https://doi.org/10.52058/3041-3041-1793-1(1)-151-170).

19. Хван Р.М. Феноменологія «конституційної людини» та її роль і значення у розумінні пріоритету прав людини як іманентного елемента демократичної правової державності. П'ята міжнародна науково-практична конференція «Незалежність України: права людини та національна безпека» (4 квітня 2025 р., Львів). 2025. С. 213-218.

20. Боярський О.О. Становлення феноменології муніципальної людини в рамках громадянського суспільства та держави. *Вісник Київського університету права*. 2020. № 2. С. 110–118.

21. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

22. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

23. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивні потреба та необхідність. *Право України*. 2024. № 6. С. 38-60.

24. Громова О.В. Розвиток концепції сервісної держави як стратегічний напрям трансформації публічного управління в Україні. Економіка та управління національним господарством. 2025. № 90. С. 52-59. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/view/337076>

25. Paul-Jasper Dittrich. The Digital Leviathan: How to prevent data monopolies and promote data sharing in the EU. Policy Paper. Jacques Delors Centre (Hertie School of Governance), 03.12.2020.

26. Enhancing the accession process – A credible EU perspective for the Western Balkans. COM (February 5, 2020) 57 final. EUR-Lex.

27. Меморандум про правозахисні аспекти для миру в Україні (23 червня 2025 р.). Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/-/1680b6ce0f>

28. План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та відбудова» на 2023–2026 роки: затверджений 14 грудня 2022 року Комітетом міністрів Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>

Information about the authors:

Khvan Ruslan Mykolayovych,

Candidate of Law,

Doctoral Candidate

National Aviation University

51, Zhytomyrska str., Kyiv, 03651, Ukraine

Bobrovnyk Denys Oleksandrovych,

Candidate of Economics,

Doctoral Candidate

National Aviation University

51, Zhytomyrska str., Kyiv, 03651, Ukraine

Yefremova Natalia Volodymyrivna,

Candidate of Law, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of History of State and Law

National University "Odesa Law Academy"

11, Dovzhenko Avenue, Odessa, 26031, Ukraine